
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 65.014.1

В. Г. Маргасова, к.е.н., доцент,
А. В. Роговий, к.е.н., доцент**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ
«ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА»**

У статті розглядаються існуючі наукові погляди щодо економічної сутності поняття фінансова безпека та обґрунтовано її роль та значимість для стабільного розвитку суб'єктів господарювання. На основі проведеного дослідження запропоновано авторське визначення поняття «фінансова безпека».

В статье рассмотрены существующие научные взгляды на экономическую сущность понятия финансовая безопасность, обосновано ее роль и значимость для стабильного развития субъектов хозяйствования. На основании осуществленных исследований предложено авторское определение понятия «финансовая безопасность».

In the article existent scientific looks are examined in relation to economic essence of concept financial safety and her role and meaningfulness are reasonable for stable development of subjects of menage. On the basis of the conducted research authorial determination of concept «financial safety» is offered.

Ключові слова: фінансова безпека, фінансовий стан, фінансове управління, фінансові ресурси, фінансовий контроль, зовнішнє середовище.

Актуальність теми дослідження. Нестабільність економічного розвитку суб'єктів господарювання та зростання динамічності чинників зовнішнього середовища зумовлюють необхідність постійного вдосконалення та трансформації менеджменту, що знаходить своє відображення у використанні нових підходів до побудови системи фінансового управління. В сьогоденні умовах фінансово-господарської діяльності це зумовлено зниженням фінансової стабільності суб'єктів господарювання, зростанням ймовірності їх банкрутства, погіршенням загальної макроекономічної ситуації в країні. Особливо актуальною дана проблема постає в періоди економічних коливань, коли головною метою фінансового управління стає не лише збереження прибутковості компанії, а й можливість виживання на ринку. Саме в таких умовах одним з ключових факторів довгострокової стабільності стає фінансова безпека як основа збереження вартості компанії та формування альтернативних шляхів подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням фінансової безпеки приділяла увагу значна кількість вітчизняних науковців, серед яких слід виділити О. І. Барановського, І. А. Бланка, М. Д. Білик, О. В. Ареф'єву, О. А. Кириченко, Ю. Г. Кім, Н. А. Гринюк. Проте погляди на фінансову безпеку, її складові та методи оцінки в працях даних вчених суттєво відрізняються. З цієї позиції постає потреба більш детально розглянути існуючі трактування поняття «фінансова безпека», оцінити її роль та місце в системі фінансового управління суб'єктів господарювання.

Постановка завдання. З розвитком ринкових відносин та активізацією конкурентного середовища важливого значення в управлінні набули питання економічної безпеки ведення діяльності, як основи підтримання конкурентноздатності суб'єктів господарювання в довгостроковому періоді. Однією з найбільш вагомих складових економічної безпеки більшість сучасних науковців

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

вважають фінансову безпеку. Це зумовлено тим, що в сучасному економічному середовищі прояв будь-якого виду чи типу ризику призводить до виникнення ускладнень чи появи додаткових можливостей фінансового характеру. Підтримання з цієї позиції належного рівня фінансової безпеки стає важливим завданням фінансового управління та пов'язане зі створенням механізму активного реагування на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Це вимагає одночасного застосування системного та ситуаційного підходів. Реалізація системного підходу зумовлена необхідністю постійного використання можливостей зовнішнього середовища з метою максимального зменшення його негативного впливу. Поряд з цим забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки неможливе без використання ситуаційного підходу як елемента швидкого реагування на події та явища. Варто зазначити, що використання таких підходів зумовлюється не лише особливостями процесу управління, але й великою кількістю факторів зовнішнього середовища, які створюють передумови для формування належного рівня фінансової безпеки окремого об'єкта.

Метою дослідження є аналіз наукових поглядів щодо трактування поняття «фінансова безпека» та обґрунтування можливих напрямків її зміцнення в умовах динамічного економічного середовища.

Виклад основного матеріалу. Дослідження літературних джерел дозволяють зробити висновок про існування значного наукового інтересу до даного поняття. Особливо актуальним питання фінансової безпеки постало в умовах фінансової кризи. Більшість вітчизняних вчених вважають, що фінансова безпека – такий стан фінансових ресурсів, за якого забезпечується ефективна (прибуткова) діяльність підприємства, захист його фінансових інтересів та здатність зберігати свою ліквідність і платоспроможність та фінансові можливості під впливом різного роду небезпек і загроз. Також фінансова безпека розглядається як суттєвий елемент системи фінансового управління, який впливає на всі аспекти діяльності підприємства. При трактуванні економічної сутності поняття фінансова безпека, на нашу думку, варто виділити два існуючі підходи:

- перший підхід, якого дотримуються такі вчені, як І. А. Бланк, О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко, Ю. Г. Кім та інші;
- другий підхід, якого дотримуються такі вчені, як М. Д. Білик, Н. А. Гринюк, І. В. Кудря, О. А. Кириченко та інші.

Представники першої групи, зокрема І. А. Бланк [1] визначає фінансову безпеку, як «кількісно і якісно детермінований рівень фінансового стану, який забезпечує стабільну захищеність пріоритетних фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі фінансової філософії і створюють необхідні умови фінансової підтримки стійкого зростання в поточному і перспективному періоді». Тотожними є визначення й інших авторів даної групи, проте кожний з них пропонує різні узагальнюючі показники стану фінансової безпеки. І. А. Бланк [1] та Ю. Г. Кім [2] як критерій фінансової безпеки пропонують використовувати стійкий економічний ріст та збільшення власного капіталу. О. В. Ареф'єва та Т. Б. Кузенко [3] пропонують як оцінку максимально ефективного функціонування сьогодні та високий потенціал розвитку в майбутньому. З думками даних авторів важко погодитись з тієї причини, що одночасна реалізація великої кількості поставлених завдань є досить складною, а в більшості випадків неможливою. На нашу думку, досягнення максимально ефективного функціонування сьогодні при одночасному ство-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

ренні високого потенціалу для майбутнього є вкрай складним завданням, що зумовлюється циклічністю економіки. Тому критерій, запропонований І. А. Бланком та Ю. Г. Кімом, є більш прийнятним, проте, на нашу думку, він враховує лише фінансові аспекти діяльності на мікрорівні.

З цієї точки зору досить цікавою є думка науковців другої групи. Зокрема М. Д. Білик [4] визначає фінансову безпеку як «здатність стабільно і ефективно здійснювати свою звичайну діяльність протягом невизначеного періоду часу, використовуючи сукупність взаємопов'язаних діагностичних, регулюючих та контролюючих заходів фінансового характеру, які мають забезпечити формування оптимального розміру фінансових ресурсів та раціональне їх використання, нівелюючи вплив ризиків внутрішнього та зовнішнього середовища».

Особливо цікавим дане трактування є тим, що М. Д. Білик [4] визначає ключові риси фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, які полягають у наступному:

- 1) забезпечується рівноважний та стійкий фінансовий стан;
- 2) сприяє ефективній діяльності суб'єкта господарювання;
- 3) діагностує на ранніх стадіях проблемні місця в діяльності підприємства;
- 4) нейтралізує кризи та запобігає банкрутству.

Н. А. Гринюк [5, 6] акцентує увагу на тому, що система управління фінансовою безпекою підприємства визначається його завданнями на певному етапі та являє собою сукупність ієрархічно взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів, зміст яких віддзеркалює особливості конкретних процесів, які наразі є пріоритетними для підприємства.

Важливість даних трактувань поняття фінансової безпеки полягають у тому, що зокрема М. Д. Білик [4] акцентує увагу на необхідності створення системи взаємопов'язаних діагностичних, регулюючих та контролюючих заходів фінансового характеру, які здатні забезпечити діяльність підприємства. При цьому ці заходи повинні мати стратегічну мету забезпечення формування оптимального розміру фінансових ресурсів та їх ефективне використання. Крім того, ключові риси фінансової безпеки, на нашу думку, охоплюють більше складових фінансової діяльності, ніж у представників першої групи, що дозволяє представити фінансову безпеку як більш комплексне поняття. Проте і представники другої групи більше уваги акцентують на особливостях мікрорівня функціонування суб'єктів господарювання, що переводить питання фінансової безпеки у площину особливостей фінансово-господарської діяльності.

Отже, аналіз наукових поглядів наразі дозволяє зробити висновок, що в працях українських авторів фінансова безпека трактується як сукупність складових фінансового стану, які забезпечують стабільний розвиток та дозволяють зменшити негативний вплив зовнішнього середовища. З такою думкою варто погодитися, але за певних обставин.

Існуючі визначення науковців здебільшого стосуються поняття фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності. Проте існує і визначення фінансової безпеки держави, яке наводить О. І. Барановський [7]: «рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, верстви населення, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектора економіки, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань». Актуальним визначення даного автора є тим, що на його думку «фінансова без-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

пека охоплює: фінансову безпеку окремого громадянина, домашніх господарств, населення в цілому, підприємців, підприємств, організацій, установ та їх асоціацій, галузей господарського комплексу, регіонів, окремих секторів економіки, держави (у свою чергу фінансова безпека держави складається з таких складових, як монетарна, бюджетна, валютна, інвестиційна, інфляційна, цінова та боргова безпека) та різноманітних міждержавних утворень, а також світового співтовариства в цілому» [7].

Виходячи з даного трактування економічної сутності поняття фінансової безпеки, слід зробити висновок, що фінансова безпека окремого суб'єкта господарювання є невід'ємною складовою фінансової безпеки держави, і не може бути оцінена окремо набором критеріїв чи показників його фінансового стану. У свою чергу рівень фінансової безпеки держави визначається рівнем фінансової безпеки окремих суб'єктів господарювання.

Тому, на нашу думку, фінансову безпеку слід визначити як фінансово-економічний стан суб'єктів підприємництва та держави, при якому забезпечується повноцінне використання всіх видів наявних ресурсів та вирішення поставлених задач, та створюються умови для повноцінного стратегічного розвитку в майбутньому. При цьому держава як регулятор підприємницької діяльності створює передумови для формування необхідного рівня фінансової безпеки у вигляді оптимальної інфляційної, монетарної, валютної, інвестиційної, податкової та інших політик, а суб'єкти підприємництва використовують надані можливості з метою максимізації очікуваних результатів. При цьому критерієм оцінки підприємств з низьким рівнем фінансової безпеки виступає процедура банкрутства.

До ключових рис фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, крім тих, які рекомендовані М. Д. Білик [4], варто додати:

– повноцінне використання можливостей зовнішнього середовища з метою збільшення конкурентних переваг;

– формування оптимальних з різних точок зору джерел фінансових ресурсів, що забезпечують розвиток та зменшують загальний фінансовий ризик існування.

Висновки. Проведене дослідження наукових праць засвідчили різноманітність думок щодо економічної сутності поняття фінансової безпеки. Важливим недоліком більшості трактувань є відсутність взаємозв'язку фінансової безпеки держави з фінансовою безпекою інших учасників ринкового середовища. Тому, на нашу думку, дослідження цих взаємозв'язків у подальшому дозволять виявити основні риси фінансової безпеки та сформувані основні критерії щодо її оцінки.

Література

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с. – (Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып. 10)
2. Кириченко О. А. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства / О. А. Кириченко, Ю. Г. Кім // Економіка та держава. – 2009. – № 1. – С. 13-16.
3. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1 (91). – С. 98-103.
4. Білик М. Д. Роль стабільної діяльності підприємств у їх фінансовій безпеці / М. Д. Білик // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 8 (83). – С. 129-133.
5. Гринюк Н. А. Методичні підходи до обґрунтування індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки підприємства / Н. А. Гринюк // Проблеми науки. – 2008. – № 6. – С. 35-40.
6. Гринюк Н. А. Управління фінансовою безпекою підприємства в процесі його реструктуризації / Н.А. Гринюк // Проблеми науки. – 2008. – № 9. – С. 19-23.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

7. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): [монографія]. – К. : КНЕУ, 2004. – 759 с.
8. Камишнікова Е. В. Методика оцінки рівня економічної безпеки металургійного підприємства / Е. В. Камишнікова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11 (101). – С. 77-82.
9. Третяк В. В. Економічна безпека: сутність та умови формування / В. В. Третяк, Т. М. Гордієнко // Економіка і держава. – 2010. – № 1. – С. 6-8.
10. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: [монографія] / С. М. Шкарлет. – К. : Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 436 с.

Надійшла 10.06.2010